

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationum// Roberti Bel-//larmini Politiani,// Societatis
lesv// De Controversiis// Christianae Fidei, Adver-//sus
huius temporis Haereticos,// Tomus ...**

De Sacramento Evcharistiæ - Sex Libris Explicata

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1589]

VD16 B 1603

VII. Tertia ætas Ecclesiæ ab anno CC. ad CCC. Testimonium Tertulliani.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-54113](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-54113)

Profert etiã aliud argumentum Petrus Martyr ex eo, quod Irenæus dicit, corpore Christi ali, & augeti corpora nostra Sed hoc iam est solutum.

CAPVT SEPTIMVM.

TERTIA ætas Ecclesiæ ab anno Domini
CC. ad CCC.

Testimonium Tertulliani.

IN TERTIA ætate habemus tres testes, Tertullianum, Origenem, Cyprianum. TERTULLIANVS ad initium anni CC. floruit, & quamuis hereticus fuerit Montanista in extrema ætate, tamen a nullo veterum Patrum reprehenditur hoc nomine, quod errauerit circa Sacramentum Domini corporis. Ita que potest ad testimonium dicendum, tanquam auctor antiquissimus, & doctus, admitti, vt etiam cum admittunt heretici huius temporis.

Is igitur in lib. 2. ad vxorẽ, cùm hortaretur fœminas Christianas, vt non nubarent Gentilibus maritis, præter alia argumenta, quibus id persuadere nititur, vnum sumit ab Eucharistiæ communicatione. Nam aut oportebit clam marito mere Eucharistiam, & hoc vix fieri poterit, aut illo sciente, autum exponetur Sacramentum contemptui: *Non sciet, inquit, maritus quid secretò ante omnem cibum gustes; & si scierit panem, non illum credit esse qui dicitur.* Hæc ille. Vbi Tertullianus satis apertè indicat Eucharistiam non esse panem materiale, licet id videatur esse Gentilibus, sed esse Christum.

Respondet Petrus Martyr in libro contra Gardinerum obiecto 160. velle Tertullianum dicere, Gentiles non scire Eucharistiam esse Sacramentum, sed prophanum panem illum modo credere.

At repugnat ratio Grammatica. Nam Tertullianus ait: *Et si scierit, panem, non illum credit esse, qui dicitur:* non autem ait, Non illud credit esse, quod dicitur: certè Sacramentum est generis neutri, non masculini. Denique nulla diuinitus cultura serat, vel fœminæ Christianæ significandi panem illum esse sacrum, quòd representaret Christum; vel viro Gentilibus credere.

credendi. Tertullianus autem loquitur de re, quam maritus Gentilis non faciliè credere posset, nec tutò illi explicanda esset.

Idem Tertullianus in libro de corona militis, inter alios Christianos ritus ponit summam cautionem, quam adhibebant Christiani, ne aliquid Eucharistiæ in terram caderet: *Calicis, inquit, aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram anxie patimur.* Hæc ille. De quo argumento suprà diximus in testimonio S. Pij Papæ.

Idem Tertullianus in lib. de resurrect. carnis probat, verè carnem resurrecturam, & non solam animam saluandam, ex eo, quòd omnia Sacramenta per corpus transeunt ad animam: *Caro, inquit, abluitur, & anima emaculetur; caro inungitur, & anima consecratur; caro corpore, & sanguine Christi desecratur, & anima de Deo saginetur.*

Respondet Petrus Martyr loco citato, & Beza in Cyclope, & Boquinus in libro de ccena Domini, à Tertulliano vocari corpus Christi ipsum Sacramentum corporis, quia repræsentat per modum signi ipsum verum corpus Christi.

At si ita est, argumentum Tertulliani concidit. Dicent enim hæretici, qui negabant veram resurrectionem, quòd sicut sola anima verum corpus Christi percipit, caro autem non ipsum corpus, sed eius figuram: ita solam animam verè, & propriè resurgere, carnem autem non verè & propriè, sed metaphoricè.

Idem denique in libro de idololatria reprehendens quosdam, qui artifices idolorum ad Sacerdotium, vel certè Diaconatum promouebat: *Proh scelus, inquit, semel Iudæi Christo manus intulerant, isti quotidie corpus eius laceffunt, ó manus præcidenda, &c.* At certè non conferret Tertullianus crimen eorum, qui indignè tractant hoc Sacramentum, cum Christi crucifixione, nec manus illas præcidendas diceret, si tantùm putaret esse in Sacramento corporis Christi figuram. Nam etiamsi iniuria imaginis refertur (vt suprà diximus) ad exemplar; tamen quando non fit ea intentione, vt lædatur exemplar, non est crimen vllò modo conferendum cum iniuria, quæ fit ipsi exemplari in se. Tertullianus autem non loquitur de illis, qui dedita opera, & vt C H R I S T V M iniuria afficerent Sacramentum eius violabant, sed de

illis, qui cum peccatores essent, audebāt corpus Domini tractare, & porrigere communicaturis.

Sed videamus quid illi ex Tertulliano adferant. Tria igitur testimonia ex illo producant. PRIMVM est lib. I. contra Marcionem, pauld ante medium: *Sed ille, inquit, &sq; nunc nequam reprobat Creatoris, qua suos abluat, nec oleū, quo suos ungit, nec mellis & lactis societatem, quo suos infans, nec panem, in quo ipsum corpus suum representat.*

RESPONDEO, verbum Representandi ambiguum est: significat enim presentem rem aliquam facere, siue reipsa, siue in signo aliquo, vel imagine. Ac, ut omittā testimonia Ciceronis, & etiam sanctorum Patrum, qui frequenter videntur hac voce ad significandum rem aliquam verē, & propriam presentem exhiberi: Tertullianus ipse utriusque significatio nis exempla præbere potest, libro 4. in Marcionem, circa medium: *Itaque, inquit, iam representans eum: Hic est Filius meus, &c.* ubi dicit Deum Patrem, qui aliquando promiserat Filium, eundem representasse, cum ait in monte Thabor: *Hic est Filius meus.* ubi apertissime vocat representare, exhibere reipsa: & in libro contra Praxeam vocat Filium Patris representatorem, quia reuera Pater est in Filio. Sed ipse idem in libro de pœnitentia distinguit adulterium reipsa commissum, ab adulterio per concupiscentiam in mente representato; ubi representare est exhibere non reipsa, sed in imagine.

Cum ergo vox ambigua sit, nō potest rectē vllō modo colligi, Tertullianum loqui de representatione in signo, & nō in re; immō contra potius, quia magis propriè dicitur representari, quod reipsa exhibetur, quàm quod solum in signo: probabilius colligetur Tertullianum loqui de representatione, qua reipsa corpus Domini exhibetur.

Quare Petrus Martyr libro cōtra Gardin. obiecto 160. tractans hunc locum Tertulliani, faterur non posse ex hoc solo loco aliquid certi concludi, sed oportere ex aliis locis venari mentem Tertulliani, & remittit nos ad alium locum, quem nos pauld post excutiemus.

SECUNDVM testimonium proferunt ex lib. 3. cōtra Marcionem, & ex libro contra Iudæos: nam eadem verba in utroque libro habentur. Sic ergo Tertullianus in libro contra Iudæos, ait: *De hoc ligno Deus per Hieremiam instruat, quod esset*

essetis dicturi; Venite mittamus lignum in panem eius. Vtique in corpus eius lignum missum est: sic enim Christus reuelavit, panem corpus suum appellans, cuius retro corpus in panē Prophetes nunciavit. Et rursus sic ait lib. 3. in Marcionem: Hoc lignum, & Hieremias tibi insinuat dicturis predicans Iudais; Venite mittamus lignum in panem eius, & tique in corpus. Sic enim Deus in Evangelio quoque sefro reuelavit, panem corpus suum appellans, & hinc iam eum intelligas corporis sui figuram panis dedisse, cuius retrò corpus in panem Prophetes figuravit.

RESPONDEO, hic locus Catholicis fauet, non hæreticis, si sententia Tertulliani diligenter consideretur. Nam scribit ipse apud Hieremiam per panē intelligi corpus Christi, quod in ligno crucis affixum fuit: atque addit, Christum ipsum ita explicuisse prophetiam Hieremiæ, cū de pane Eucharistiæ dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.*

Vbi necesse est per panem apud Hieremiam non accipere panem materiale, qui significet corpus Christi (vt hæretici loquuntur de pane Eucharistiæ) sequeretur enim panem fuisse crucifixum, non autem ipsum Christum, si ita acciperemus eo loco panem; sed accipere cogimur per panem, ipsum verum Christi corpus, quod est panis vitæ. Itaq; Hieremias loquitur quidem figuratè, sed tropus non est in eo, quòd panis dicatur corpus, quia sit corporis signum; sed in eo, quòd corpus dicatur panis, quia nutrit animas nostras instar panis: vt etiam rectè exposuit Lactantius lib. 4. diuin. Instit. cap. 18. vbi dicit, corpus Domini vocari panem à Hieremia, quia est cibus, & vita hominum, qui credunt in eum. Sed Christus per Tertullianum declaravit prophetiam Hieremiæ, cū ait de pane: *Hoc est corpus meum*, ergo Christus non de pane materiali dixit: *Hoc est corpus meū*; sed de pane cœlesti, qui est verè corpus eius. Nam si Dominus de pane materiali dixisset: *Hoc est corpus meum*, sequeretur, panem materiale fuisse pro nobis crucifixum; de illo enim pane dixit: *Hoc est corpus meū*, secundum Tertullianum, de quo dixit Hieremias: *Mittamus lignum in panem eius*. Quare ex sententia Tertulliani, illud pronomen, *Hoc*, demonstrat quidem panem, sed panem cœlestem, vel certè demonstrat panem terrenum, non qui maneat, sed qui mutetur in corpus Christi, vt sensus sit eorum verborum (secundum Tertullianum) *Hoc est corpus meum*, id est,

Kk 5 est,

est, Hic panis, quem vobis porrigo, non est panis communis, sed est ipsum corpus meum: vel, Hoc, quod hactenus fuit panis communis, iam est corpus meum.

Porro illa verba obscurissima Tertulliani ex lib. 3. contra Marcionem: *Hinc intelliges corporis sui figuram panis dedisse*, non significant Christum dedisse Apostolis figuram corporis sui, non ipsum corpus: alioqui non diceret corporis figuram panis, sed figuram corporis panem dedisse. Significat igitur Christum dedisse, id est, explicuisse, siue implēsse figuram corporis sui, quam in pane Hieremias posuerat. Itaque sic ordinanda sunt illa verba; Hinc intelliges corporis sui figuram, figuram, inquam, panis, id est, in panis vocabulo latentem, Christum apparuisse; vnde subiungit: *Cuius retro corpus in panem Prophetes figuravit*. Est enim antithesis quędam in his verbis notanda: nam sicut Hieremias panem dixit, cum significare vellet corpus Domini; sic è contrario Dominus corpus suum esse dixit, cum panem vitę discipulis daret.

Sequitur TERTIVS locus ex lib. 4. contra Marcionem, ubi sic legimus: *Acceptum panem, & distributum discipulis, corpus suum illum fecit; Hoc est corpus meum dicendo, id est, figura corporis mei. Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus.*

RESPONDEO, Priora verba huius testimonij, quod omnia Sacramentarij tanquam Achillem quendam in prima acie constituunt: pro nobis maximè faciunt: posteriora autem nihil obsunt causę nostrę. Illud enim: *Acceptum panem corpus suum fecit dicendo; Hoc est corpus meum*, apertè indicat panem realem mutationem in corpus Christi, illud autem: *Hoc est figura corporis mei*, non significat (vt Sacramentarij credunt) panem Eucharistię esse figuram corporis Domini, sed quod fuit olim figura in Testamento veteri, nunc in corporis veritatem esse mutatum. Coniungitur enim illud, *Figura corporis mei*, non cum voce proximè præcedente, *corpus meum*, sed cum pronomine, *Hoc*, vt sit hic sensus; *Acceptum panem corpus suum fecit, dicendo, Hoc, id est, panis, qui olim fuit figura corporis mei, nunc est corpus meum: vbi pronomen, Hoc, demonstrat panem, non qui manet, sed qui mutatur, vt supra diximus.*

Id autem ita esse probatur PRIMO ex illis verbis sequentibus: *Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus.* Si enim per figuram intelligeret Eucharistiam, non diceret, *non fuisset*.

fuisse, sed, non esset: loquitur igitur de figura Testamenti veteris, quæ sine dubio vera figura nõ fuisse, nisi corpus verum ei responderet.

SECUNDO idem patet ex verbis paulò infrà sequentibus: *Cur, inquit, panem corpus suum appellat, & non magis peponem, quem Marcion cordis loco habuit, non intelligens veterem fuisse istam figuram corporis Christi, dicentis per Hieremiam; Venite conciciamus lignum in panem eius, scilicet crucem in corpus eius? Itaq; illuminator antiquitatum quid tunc voluerit significasse panem, satis declaravit, corpus suum & vocans panem.* Vbi Tertullianus dicit, Christum vocasse corpus suum panem, non peponem, aut aliquem alium cibum, vt impletet figuram Hieremiæ, qui nomine panis significauerat Christi corpus: non ergo Christus instituit in Eucharistia figuram corporis sui, vt aduersarij volunt, sed impleuit figuram veterem ex pane conficiendo corpus suum.

TERTIO ex verbis aliis sequentibus, vbi explicans prophetiam Iacob. Genes. 49. *Lauabit in vino stolam suam; & in sanguine sua pallium suum. Stola, inquit, carnem demonstrat, & vinum sanguinem. Ita & nunc sanguinem suum in vino consecrauit, qui tunc vinum in sanguine figurauit.* Vbi NOTANDUM, quòd sicut apud Hieremiam panis significabat corpus, quia corpus Domini est cibus fidelium, vt supra diximus: ita vinum apud Iacobum Patriarcham significat sanguinem Domini, quia sanguis Domini est potus fidelium. Christus autem vt explicaret istas figuras, seu vaticinia, corpus sub specie panis, & sanguinem sub specie vini nobis tradidit: & sanè si non verum corpus, & sanguinem reipsa dedisset, non rectè explicuisset, vel implèssset vaticinia. Nam tam Hieremias per panem verum corpus, quàm Iacob per vinum verum sanguinem prænuñciauit, vt Tertullianus dicit. Illa autem verba Tertulliani: *Qui tunc vinum in sanguine figurauit,* referuntur ad illa verba Iacobi, *in sanguine sua pallium suum.* Vult enim dicere, per sanguinem vñ intelligi vinum, sed per vinum intelligi sanguinem Domini, vt ipse explicat, cum ait per stolam carnem, per vinum sanguinem demonstrans.

QUARTO denique idem patet ex progressu totius libri. Nam propositum eius erat ostendere Christum in Euangelio non destruxisse Testamentum vetus, sed illud implèsse. Itaq; percurrit Tertullianus plurima Christi opera, ac demonstrat

strat Christum in omnibus illis dedisse operam, ut impleteret figuras legis: igitur hoc etiam loco non inducit figuram institutam in Testamento nouo, sed impletionem tantum veterum figurarum.

CAPVT OCTAVVM.

Testimonium Origenis.

RIGENES, qui Tertulliano non multo posterior fuit, multis in locis de Sacramento Eucharistiae loquitur: ac PRIMVM homil. 13. in Exod. exponens cap. 25. eius libri, cum hortari vellet populum, ut non contemneret verbum Dei, adducit exemplum diligentiae omnium Christianorum in conseruando Christi corpore: *Volz, inquit, vos admonere religionis vestrae exemplis: monstis, qui diuinis mysteriis interesse consueuistis, quomodo cum suscipitis corpus Domini, cum omni cautela, & Generatione seruat, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati munera aliquid dilabatur; reos enim vos creditis, & recte creditis, si quid inde per negligentiam decidat.* Hæc ille. Porro aduersarij, neq; corpus Domini seruant, cum non agnoscant Sacramentum, nisi in usu, neque consecrant, neque reos se putant, si quid illius panis, aut vini in terram cadat. Et merito non putant, quia nihil nisi panem habent: at si verè corpus Domini haberent, aut habere se crederent, certè vel diligentissime conseruarent, ut semper Ecclesia fecit, aut se aperte impios, & sacrilegos testarentur. Ad hoc testimonium, ut etiam adsequens, non vidi responsionem aduersariorum.

ALTERVM testimonium Origenis est in hom. 5. in diuersa loca Euangelij, in qua tractat de puero Centurionis: *Quando sanctum cibum, illudque incorruptum accipis epulum, quando vita pane, & poculo fruere, manducas, & bibis corpus, & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergo humilians te ipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito; Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Vbi enim indigne ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.* Hæc ille. Sanè ista non possunt rectè dici nisi de vero corpore Domini, quod verè ore corporis accipiatur. Nam si loqueretur Origenes de corpore Domini per metonymiam, id est, de pane significante corpus Christi, non vocaret eum panem